רואים את הקולות

צילומים: באדיבות המרואיינים

אם בעבר הסתכמו עזרי ההמחשה בחינוך החרדי בלוח וגירים, הרי שהיום התמונה השתנתה. יצאנו לחקור את עולם מיזמי ההמחשה התורניים: מתיבת נוח לילדי תלמוד תורה, דרך המחשת ל"ט מלאכות שבת לבני כל הגילים, ועד ייצור שמן זית זך טהור על ידי אברכי כולל

מרים קרייטמן

החינוך החרדי, טוענים מאז ומתמיד, מסתמך על אמצעי המחשה הרבה פחות מהמקובל כיום בעולם. הנטייה הזו מתבטאת במיוחד בחינוך הבנים: בתלמודי התורה משמשים לכל היותר לוח וגיר כעזרי הסברה, ואילו בישיבות והלאה – גם אלה לא קיימים. הלימוד מתבסס על הטקסט בספרים, ועל ההסברים בעל פה של הרב.

בשנים האחרונות, עם זאת, ניתן לראות לאט־לאט שינויים בשטח. הם לא מתרחשים בכל מקום, ורובם קשורים למיזמים עצמאיים של אנשי חינוך בעלי שאר רוח. עדיין, הם מביאים לסצנת לימוד התורה המסורתית רוח של חדשנות חינוכית, המעוזה להשתמש בכל אמצעי המחשה זמין כדי להסביר נושאים תורניים מורכבים, שכמעט והתרגלנו להבין אותם רק חלקית.

יצאנו למסע בעקבות מיזמים אלה, מגיל תלמוד תורה ועד שלב הכולל.

תיבת נח והסכם יעקב

ר' שלמה דושינסקי, מלמד בת"ת עץ חיים, הוא גם יוצרם של מיצגי המחשה ייחודיים שנועדו לשפוך על אור על פרשות חומש בראשית.

"כרב"ה שמלמד את תחילת ספר בראשית בכיתה ב', ראיתי שזהו גיל צעיר מכדי להבין דברים מופשטים", הוא מסביר. "מדובר בילדים כבני שש, שעולם המושגים הוויזואלי שלהם עוד לא מפותח. הרגשתי צורך גדול לבנות מוצגים מוחשיים כדי שהילדים יראו בעיניים וימששו בידיהם את מה שהם לומדים. ציורים לא תמיד מספיקים לילדים, כי הם לא באמת מבינים מה הם רואים. לעומת זאת, כשיש להם המחשה אמיתית מול העיניים, כזו שאפשר למשש מקרוב, הם מפנימים את הנלמד ומבינים הרבה יותר טוב".

התובנה הזו, ביחד עם כשרון אמנותי רב־שנים, הובילה את דושינסקי להכנת תכנית מיצגים מפורטת, שאף קיבלה אישור לתקציב על ידי ההנהלה. הוא הסתובב בין חנויות ייעודיות, בחר חומרים עמידים, ובנה מוצגים שמחזיקים מעמד כבר יותר מתריסר שנים.

המוצג הראשון שיצר דושינסקי היה תיבת נוח. בכל התמונות והציורים המוכרים, הוא אומר, התיבה נראית כמו קובייה – בעוד האמת היא שבקנה מידי נכון היא אמורה להיראות מרחוק כמו לבנת קפלה, מבנה ארוך וצר מאד יחסית לאורכו.

"בניתי תיבה גדולה והשתדלתי להיצמד למידות האמתיות, אך זה היה אתגר לא קל מבחינת האורך, הגובה, והמקום הרב שהתיבה תפסה. לכן, התיבה הגדולה איננה מדויקת לחלוטין. בנוסף לה, הכנתי גם דגם מוקטן יותר של תיבת נח מקאפה. בדגם המוקטן נצמדתי בדיוק רב למידות הכתובות בתורה, כך שהתיבה נראית ביחס זהה לשלושים אמה ברוחב ושלוש מאות אמה באורכה. בדגם הקטן הכנתי רק שלד של התיבה, כשהוא פתוח בחזית עם כיתובי הפסוקים מוצמדים על כל פרט ופרט. וכך הילדים רואים את שלוש הקומות מבפנים, ומבינים מהו 'צוהר תעשה לתיבה' ומה פירוש 'ואל אמה תכלנה מלמעלה' וכל שאר הפרטים הקטנים המובאים בפסוקים.

"את התיבה הגדולה 'ריהטתי' ומילאתי יחד עם הילדים: שלוש קומות, מגוון גדול של חיות, חדרי מגורים שריהטתי על פי הדמיון, וצרורות של אוכל. התיבה המוחשית מכניסה לאווירה בקלות. אלו פרטים שילדים מתחברים אליהם מאוד, והתיבה נראית להם כמו בית בובות ייחודי..."

התיבה הגדושה והמושקעת מוצבת באורח קבע במסדרון של תלמוד תורה "עץ חיים", ומרתקת אליה את כל מי שפוגש בה לראשונה, קטנים וגדולים כאחד. על הדרך, מייפה התיבה ומפארת את מבנה החיידר כמוצג אומנותי מרהיב. והיא מגיעה לידי שימוש לעתים קרובות, ולא רק בכיתתו של רב"ה דושינסקי:

"בכל שנה כשאנו מגיעים ללמוד את פרשת נח, אני מציג את התיבה הקטנה והמדויקת יותר ביחסי הגודל, כך שלילדים יהיה מושג נכון על גודל התיבה. הדגם קל יחסית ואני יכול להניח אותו על השולחן במשך השיעור וללמד תוך כדי הדגמה צמודה. לאחר מכן אנו יוצאים יחד למסדרון אל התיבה הגדולה המוצבת במסדרון, ובוחנים בדקדוק את כל הפרטים הקטנים. כך הנושא מובן להם לפרוטרוט ומרתק אותם ביותר. גם בשבוע בו קוראים את פרשת השבוע פרשת נח, כל ילדי הכיתות הנמוכות באים לראות את התיבה, ואוהבים אותה מאד. בכל שנה מחדש מגיעים גם מלמדים מחיידרים אחרים עם תלמידיהם, ואני יוצא אליהם לזמן קצר ומסביר על בניית התיבה וגודלה האמתי. אפילו גננות מגנים הסמוכים מביאות את הילדות הקטנות לראות את התיבה וללמוד מתוך המחשה חיה".

הפרויקט הבא שבחר דושינסקי להמחיש היה הסכם השכר של יעקב ולבן.

"כשלימדתי את פרשת ויצא, שמתי לב שנושא הפצלים והמקלות של יעקב אבינו פשוט לא ברור לתלמידים. הם לא מכירים כמעט את עולם החי ולא מצליחים לקלוט מה בעצם קרה בהסכם יעקב ולבן.

"באחת השנים, החלטתי לבנות מוצג מוחשי על ההסכם עוד לפני שנגיע לפרשת ויצא. ממוצג אחד הפרויקט הפך לבסוף לסט של ששה מוצגים המפרטים את ההסכם לשלביו השונים. קניתי הרבה חיות פלסטיק וצבעתי אותם מחדש בצבעי אקריליק כך שיתאימו בדיוק להגדרות הכתובות בתורה של עקוד, נקוד וטלוא. הוספתי סביבה טבעית ומגוונת עם רפת מאחור, קש וחציר ושטחים פתוחים של מפלסי אדמה ומרעה. השקעתי כדי שהמראה יהיה מעניין וטבעי, עם נוף צבעוני ושונה שישלים את האווירה.

"שלושה מיצגים הקדשתי להמחשת שלושת הפטנטים המחוכמים של יעקב אבינו, עם באר גדולה וכבשים שבאים לשתות, מקלות מגולפים וצבעים מתאימים. מיצג נפרד העמדתי להמחשת התוצאה הברוכה: דיר עם הרבה כבשים קטנות שהילדים מאוד אוהבים לראות, ומיצג אחרון על עושרו ורכושו הרב של יעקב אבינו כפי הברכה שהקב"ה נתן לו.

> אפשר גם להביא את הילדים עצמם למסע אחורה בזמן, ולהכניס אותם לישיבה בסורא או למעמד קריעת הירדן מול הגלגל

את כל סט המוצגים בניתי עם תאורה יפה, והם קבועים ועומדים גם כן במסדרון התלמוד תורה. מדי שנה, כשאנו מגיעים לפרשת ויצא, הילדים נהנים לראות את המוצגים, שומעים הסברים מפורטים ומבינים בצורה ברורה ומוחשית ביותר את הענין המסובך".

מניעים לחווה עם הגמרא

הדחף להבהיר נושאים תורניים סבוכים הוא גם זה שעומד מאחורי 'חוות השבת' של דוד שלום קדוש ממושב בית מאיר. למידה של ל"ט מלאכות שבת מפגישה לומדים בני כל הגילים עם מגוון מלאכות שמעולם לא התנסו בהן או ראו מקרוב, מאריגה ועד דישה. בחוות השבת, המסתורין מוסר מהמושגים הנלמדים. "ילדים ומבוגרים באים לחווה ופוגשים מקרוב מלאכות שמעולם לא התנסו בהן", אומר קדוש, "הם אורגים וטווים, גוזזים צמר וחולבים, חורשים וזורעים ודשים, ופתאום מבינים הרבה פרטים קטנים וחשובים בהלכות שבת".

המלאכה שמרתקת אליה יותר מכל את הבאים, הוא אומר, היא ההתנסות בטווייה ובאריגה. "פתאום אנשים מבינים מושגים בסיסיים כמו נול, חוטי שתי וחוטי ערב, ולימוד המלאכות נעשה מעמיק ומובן הרבה יותר".

לחווה, כאמור, מגיעים מבקרים מכל הגילים – כל קבוצה ומטרותיה הלימודיות.

"ילדים שלמדו מסכת שבת מגיעים לעיתים קרובות מכל הת"תים, אבל לא פעם מגיעים גם כאלו שלא מכירים כלל את הנושא. כבר הגיעו לחווה קבוצות מהצבא או מהאוניברסיטה, והן צריכות הדרכה אחרת לגמרי. חלקם אפילו לא יודעים מהי שבת אמיתית, ואני צריך להתחיל מהבסיס של ידע יהודי: מהי שבת ומהו המשכן, ומדוע המלאכות החקלאיות הקדומות קשורות לכל העניין. יש לי דגם של משכן ואני פותח ומראה להם, ומסביר מה היו אבותינו עושים במשכן ועל הקשר שלנו לבורא עולם.

"יש אברכים רבים שמגיעים לחווה עם הגמרא ועם הקושיות שדנו בהן במסגרת הכולל, ומקבלים סיור מורחב ומעמיק יותר מכל האחרים, מפני רמתם הגבוהה. היו לי כבר סיורים לאברכים שארכו יותר משבע שעות! הם מגיעים לשם בירור הסוגיות והבנה עמוקה יותר. יחד אנו דנים במאמרים מראשונים ואחרונים, וההלכות מתלבנות ומתבררות בנהירות יתרה. היום אנו מנותקים מאוד מהעשייה החקלאית,

> חקרנו את הנושא לעומק. קנינו 25 כבשים בכפר הסמוך, וזכינו לערוך ראשית הגז לפי כל הדינים

שהמבקרים יצאו מהחווה עם ידע מבוסס ורחב יותר אודות השבת ומלאכותיה, וזו הזכות שלי. לא פעם יצא לי לראות אנשים שומרי תורה שנכשלו ממש בחילול שבת מחוסר ידיעה, ונחרדתי. אני בטוח שההמחשות המעניינות והמגוונות מהוות כלי עזר מהותי בעידוד לשמירת שבת לקטנים וגדולים מכל המגזרים, ומודה לקב"ה על הזכות הזו שנפלה בחלקי".

קדוש, אגב, זוקף את כל קיומה של חוות השבת שלו לברכתו של האדמו"ר מגור, בעל הפני מנחם. "בתקופה שהוא עבר ניתוחי עיניים בחו"ל הוא היה מגיע אל ביתי לנוח ולהחלים בשקט. במשך שנה שלמה הוא התגורר בביתנו, ואנחנו עברנו לבית קטן בסמיכות לכאן. הוא היה יושב בקומה למעלה ולומד בלי הפרעה. בסיומה של השנה הוא חזר לביתו, ולפני שיצא מביתנו עם משמשיו, הוא ברך אותנו: 'שהמקום יאיר באור של יהדות אמיתית בטל אורות!' לא הבנתי למה הכוונה, אבל אמרתי אמן".

"באותם ימים עוד עבדתי כמכונאי, היו לי שני מוסכים, וכלל לא חשבתי על הסבת מקצוע. רק שנתיים אחר כך קרסו המוסכים, ונפלתי לחובות גדולים. עבדתי בסבלות בתל אביב והתקשיתי מאד להתמודד עם כל החובות".

"במשך השנים מאז חזרתי בתשובה, הקפדתי לשבת וללמוד בערב. והייתה לי אז תקופה ארוכה שהתמקדתי במסכת שבת. הייתי יושב ערב ערב ולומד כשלוש ארבע שעות את מסכת שבת וחוזר עליה שוב ושוב. באחד הימים הציעה רעייתי רעיון: 'מה אתה

לומד, מסכת שבת? אולי תקים משהו על הלימוד שלך?' וכך הגענו למיזם של ל"ט מלאכות. במשך שנתיים בניתי את המוצגים, עם הרבה השקעה ואהבה, עד שזכינו והחווה הפכה להיות חוות השבת. רק אחר כך נפל לי האסימון והבנתי את פשר ברכתו של בעל ה'פני מנחם': טל אורות, הרי זה רמז לל"ט מלאכות!".

"פרט מעניין נוסף התגלה לי אחרי עשרים שנה של פעילות: המשק הזה, בו ממוקמת החווה, ממוספר בגוש החלקות כקרקע מספר... 39. בסימן ל"ט".

"ברוך ה'," מסכם קדוש. "ההדרכות בחוות השבת הן העיסוק שחביב עלי יותר מכל שאר עיסוקיי. אני גם טייס ומדריך טיסה, וכמה שאני אוהב לטוס וללמד טיסה, ההרצאות על השבת אהובות עלי יותר מהכל. שבת זה משהו אחר".

מסע במנהרת הזמן

בעידן הטכנולוגי, אמצעי המחשה לא חייבים להפגיש אותנו ישירות עם המציאות כדי להבהיר נושא. דוד בן משה, מנכ"ל סטודיו Virtualion, המתמחה ביישום טכנולוגיות, מספר לנו על טכנולוגיות מציאות מדומה המשמשות ככלי עזר מתקדם להמחשת חומרי לימוד ותרגול, לילדים ומבוגרים כאחד.

"טכנולוגיה של מציאות מדומה (VR) כשמה כן היא: מדמה וממחישה מציאות שלא קיימת כאן בפועל, כאשר הצופה חווה את הדברים כסיטואציה אמיתית לחלוטין, ריאליסטית או אנימטיבית, לפי בחירת היוצר. ברגע שהצופה חובש את משקפי התלת מימד והאוזניות, הוא יכול להיכנס לחוויה אימרסיבית (בעלת יכולת הטמעה), מעמיקה ועוצמתית מאד. המציאות המדומה מוצגת ב־360 מעלות, כולל סאונד היקפי ב־360 מעלות, כך שהוא יכול לכוון את המשקפיים שלו ולהתבונן בכל כיוון שבו הוא בוחר: לנוף או לשמים, לעבר הדמויות או מאחוריהן.

"הצופה יכול אף ללכת קדימה ולהרגיש שהוא ממש מתקרב לדמויות, ויכול גם לשמוע קולות מימין ומשמאל ואפילו מאחור, ממש כמו בחיים האמיתיים. יש אפשרות להוסיף ג'ויסטיק, שהצופה אוחז בידיו ומשתמש בו כידיים וירטואליות המעבירות לו שדרים של מישוש ותחושה. כך הוא יכול לקחת חלק אינטראקטיבי בסיטואציה באמצעות ה"ידיים": הוא יכול לראות ולחוש את עצמו מרים קרש של סוכה, או נוגע בגלי ים סוף שנראים מולו במשקפי התלת מימד".

מציאות מדומה, הוא מסביר, מהווה כיום כלי עזר חשוב בהמחשת חומרי למידה מגוונים. יש לה יתרונות רבים להנגשת הלמידה: התלמיד מרוכז מאד במתרחש מולו, הוא מנותק לחלוטין מהסביבה החיצונית, ולא מופרע מרעשי רקע וקולות חיצוניים. טכנולוגית VR תופסת ומרכזת את כל החושים, מספקת חוויה חושית מרתקת ומעוררת, והתכנים הנלמדים יופנמו בצורה עמוקה ולטווח ארוך הרבה יותר מלמידה רגילה.

"כל שיעור פרונטלי המתבסס על דפים מודפסים וידע מוזמנים עברו, יכול לקבל אפקט חי, חושי וחווייתי כאשר השיעור מתורגם למציאות מדומה, והתוכן מועבר על ידי דמות מונפשת מהדורות הקודמים", הוא קובע, "תמיד כשביצענו מיזמים כאלה, התוצאות היו מעל ומעבר לציפיות. לפגוש את הילד היהודי שמספר מה עבר עליו במסע עליה לרגל – שונה לגמרי מללמוד עליו מתוך הכתב. אפשר גם להביא את הילדים עצמם למסע אחורה בזמן, ולהכניס אותם לישיבה בסורא או למעמד קריעת הירדן מול הגלגל. בצורה כזו, כל תוכן הופך לעוצמתי ומרתק במיוחד, וכל פרט ופרט בחוויה נחרט עמוק בנפש". דוגמה מפורסמת למיצג כזה, הוא מזכיר, נמצאת ב'מבט אל העבר' ליד הכותל המערבי. במהלך הסיור הווירטואלי חובשים המבקרים משקפת מיוחדת שמחזירה אותם אלפי שנים לאחור, והם חווים כמעט במוחש את האווירה של בית המקדש בתפארתו.

> נושא הפצלים והמקלות של יעקב אבינו פשוט לא ברור לתלמידים. הם לא מבינים במעט את עולם החי ולא מצליחים לקלוט מה בעצם קרה בהסכם יעקב ולבן

מלבד היכולת לקרב את הלומד לנושא, מוסיף בן משה, מציאות מדומה גם מאפשרת להנגיש חומרי למידה מורכבים בצורה חיה ונוחה מאד לקליטה. "דינים מורכבים כמו עירובין והלכות קורבנות הופכים לפשוטים וברורים כאשר התלמידים רואים במו עיניהם את המבואות והקרפף, את וריקת הדם וניקור החלב, ויכולים לראות את הכוהנים והלויים בעבודתם".

"יחודיות נוספת יש לטכנולוגית VR בהפעלת מסלולי אימון לתלמידים. ניתן לבנות חוויית תרגול מציאותית עבור התלמידים, כאשר הסיטואציה במשקף מציגה בפני התלמידים שאלה מתוך החיים, והתלמיד אמור לפעול בתוכה, לבחון את המצב, ולהכריע מה לעשות לפי מה שקורה סביבו. "חשבו על תלמיד שמתרגל הלכות שבת ומוצב בפני אופציות שונות, כשעליו להכריע מה יהיה נכון יותר מבחינה הלכתית, מה לכתחילה ומה אסור, והוא מבצע את החלטתו ומתמודד תוך כדי כך עם אתגרים נוספים המחייבים אותו לבדוק למעשה את החלטתו. זהו אימון יוצא דופן שמגייס את כל חושי התלמיד ומכשיר אותו לכל הסיטואציות האפשריות. וזאת במהלך חוויתי, מרתק ומושך, ולא כמבחן מלחיץ ומאיים".

לפי בן משה, גם להססני הטכנולוגיה הגדולים אין סיבה אמיתית לחשוש משילוב טכנולוגית VR בתכנית הלימודים. "המורה שולט בטכנולוגיה, ויודע בדיוק מה התלמיד רואה ולמה הוא נחשף. שלא כמו בחומרים טכנולוגיים בעייתיים, המציאות המדומה נבנית לפי דרישות הלקוח, במשקפיים ואוזניות פשוטות לכאורה, והמורה מחליט בדיוק מה יהיה בכל שניה. אין אופציות חבויות שלא שערום אבותינו. המורה עצמו מכוון ויודע אילו אופציות הוא מעמיד בפני התלמידים ללא חשש".

שטייגען באוטובוס להר עיבל

מי שטרם השתכנע כי אמצעי המחשה הם דרך לימוד יעילה עבור כל הגילים, צריך כנראה לבקר בכולל 'דורשי ציון' בביתר. הרב אברהם צוויג, מקים הכולל והעומד בראשו, סבור כי אמצעי המחשה יכולים להוות דרך מיוחדת להעמקת הלימוד בעיון דווקא ללומדים המבוגרים, המבקשים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא:

"בכולל אצלנו שמים דגש על לימוד מעמיק עם שיטות שונות לזכירת החומר הנלמד. כשהלומדים הגיעו לקנין שלם ולשליטה בסוגיות, עלה הצורך לברר את הסוגיות מתוך המציאות. למדנו אז מסכת חולין והחלטנו לערוך התנסות אמיתית בשחיטה לפי כל ההלכות והדינים.

> פתאום אנשים מבינים מושגים בסיסיים במו נול, חוטי שתי וחוטי ערב, ולימוד המלאכות נעשה מעמיק ומובן הרבה יותר

במהלך ההמחשה החיה הופתענו לגלות דינים רבים שכלל לא שמנו לב אליהם במהלך הלימוד, והאברכים נהנו מאוד מהחוויה. כשהגענו להלכות ראשית הגז החלטנו לבצע שוב התנסות חיה, וחקרנו את הנושא לעומק. קנינו 25 כבשים בכפר הסמוך, וזכינו לערוך ראשית הגז לפי כל הדינים. גם הפעם, תוך כדי העשייה גילינו הרבה הלכות ופרטי דינים שהתחדשו לנו רק במהלך ההתנסות, וזו הייתה הפתעה ששווה מחשבה".

"חקרנו את הדברים והבנו כי לא מדובר רק בחוויה מרעננת גרידא, אלא ההמחשה הזו מהווה השלמה חשובה ללימוד העיוני. דווקא כשהמחשנו את ההלכות בפועל, הגענו לעומקים חדשים ולהבנה מיוחדת במסכת. כמובן, זאת בנוסף לחוויה המעניינת שאפשרה לאברכים רבים לחוש חיבור וקשר אישי לסוגיות הנלמדות. זאת ועוד, החוויה המוחשית חרטה את ההלכות בליבנו, ותרמה רבות לזכירת הסוגיות באופן עמוק מהרגיל. לכן, החלטנו להמשיך עם פרויקטים כאלו של המחשת הסוגיות".

הוא מפרט מספר פרויקטים כאלה. "כשלמדנו את מסכת טהרות התנסינו בייצור שמן זית זך טהור למנורה. זה היה אתגר מורכב: להפיק כמות של שמן זית כשר, בלי לגעת בזיתים בידיים ובלי להיעזר בכלים שמקבלים טומאה. אסור גם לסחוט את הזיתים אלא רק לכתוש אותם במקלות ולאסוף את הטיפות הראשונות בלבד. במהלך הכנת השמן זית נגענו בהרבה סוגיות סבוכות של טהרה וטומאה, והיו לנו דיונים הלכתיים ארוכים ומורכבים. בסופו של דבר הצלחנו להפיק כחצי ליטר שמן זית טהור, והסיפוק של כולנו היה רב.

"כשלמדנו מסכת פסחים כבר היה מתבקש להמחיש את קורבן פסח, אך לא רצינו לעסוק בחלקם של הכהנים אלא בעיקר בצליית הקורבן אחרי זריקת דמו במקדש. למדנו את כל התנאים ההלכתיים המורכבים, ואחרי הרבה הכנות ושאלות, צלינו את הכבש בתוך גליל בטון שננטש באזור בנייה, וזכה להפוך לתנור צלייה לפסח...

"כשלמדנו הלכות ציצית התעמקנו בנושא התכלת, ואף יצאנו לצלילה מיוחדת בחופי קיסריה בחיפוש אחר חילזון התכלת המקורי. לקראת השמיטה הבאה עלינו לטובה, כבר עסקנו בחצי שנה האחרונה בגידולי שדה וכרם, ואנו לומדים את ההלכות הרבות ממש מתוך השטח. והיו גם סיורים מעניינים שיצאנו אליהם בעקבות סדר הלימוד שלנו בבקרים: כשלמדנו את ספר יהושע, נסענו לשילה ובחנו את האתר הארכיאולוגי שבו כנראה היה המשכן ממוקם. בחנוכה האחרון יצאנו לראות את המזבח בהר עיבל, וכל האוטובוס בער באש קודש של וויכוחים, קושיות וראיות. וכך הלאה בכל מיני פרויקטים מעניינים של המחשות הסוגיות הנלמדות".

אם המחשה לילדים מספקת הבנה בסיסית לחומר ועניין בלימודים, הרב צוויג מדגיש כי כאשר מדובר בבוגרים, תועלת ההמחשה גדולה אף יותר. "עוד בזמן הלימוד עצמו, האברך שיודע כי יהיה עליו להמחיש את הדברים בפועל, מעמיק בהם בצורה אחרת לגמרי. הוא חושב על כל הפרטים הקטנים ומברר אותם בעיון, והלימוד כולו נעשה משמעותי ומלא עומק. בעזרת ההמחשה, הסוגיות הופכות, בעזרת השם, לקניין נצח". •